

ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ ЯГІДНИЦТВА

А.О. Коваль

аспірант

*Інститут агроекології і природокористування НААН (м. Київ, Україна)**e-mail: koval.andriy.2.0@gmail.com;**ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2539-4945>*

У статті проаналізовано сучасний стан ягідництва в Україні. Подано механізм державного регулювання економіки України в галузі ягідництва. Описані напрями економічних підходів щодо забезпечення збалансованого розвитку ягідництва в Україні. Для врахування природно-кліматичних, економічних, соціально-демографічних та інших умов, що впливають на формування галузі ягідництва, визначають основні перспективні напрями розвитку агрогосподарських комплексів. Представлено систематизацію еколого-економічних інструментів збалансованого розвитку ягідництва, а саме регулюючі інструменти, такі як: екологічне страхування, екологічний менеджмент, екологічний маркетинг, «екологічні» сертифікати, екологічні збори та штрафи, торгові дозволи на забруднення, субсидії на екологію, екологічні податки, екологічний аудит тощо. Визначено, що економічні інструменти забезпечення збалансованого розвитку ягідництва є такими складовими, які здатні забезпечувати збалансоване ставлення до розвитку цієї галузі економіки, зберегти навколишнє середовище, посилити економіку України тощо. Визначено, що механізм державного регулювання у сфері ягідництва потребує удосконалення з урахуванням сучасних умов господарювання та потреб ринку. Зроблено акцент на економічні й екологічні інструменти збалансованого розвитку ягідництва, які повинні бути спрямовані на стимулювання та підтримку діяльності всіх суб'єктів господарювання галузі з метою створення сприятливих умов для їх успішної діяльності.

Ключові слова: ягідні культури, економічна політика, механізм державного регулювання, еколого-економічні інструменти.

ВСТУП

Споживання ягідної продукції стає світовим трендом здорового способу життя. Україна може стати провідним виробником і постачальником продукції традиційних та найбільш затребуваних ягідних культур. Окультурені види ягідних рослин — це кущові, напівкущові й багаторічні трав'яні ягідники, що дають їстівні плоди — ягоди (суниця, полуниця, смородина, малина, агрус, порічки тощо). В Україні на ягідні культури припадає приблизно 2% площі всіх плодово-ягідних насаджень. Перше місце серед них належить суницям, друге — чорній смородині, третє — малині, менш поширені агрус і порічки. Урожайність ягідних культур є висока — 80–120 ц/га. Вони відзначаються високими харчовими якостями та лікувальними властивостями: містять цукри, органічні кислоти, солі фосфору, заліза, кальцію та вітамін С, їх споживають свіжими та переробляють (використовують для виготовлення конфітюр, джему, компотів, соків, вин) [1; 2].

Оскільки розвитку ягідництва приділяється у світі значна увага, то розвиток цієї галузі — назрілий, оптимістичний. Економічні дослідження в галузі вітчизняного ягідництва проводили Л.П. Смирченко, В.Л. Сими-

ренко, П.Г. Шитт, В.В. Юрчишин, Д.Ф. Чухно, О.М. Шестопаль, А.І. Шумейко, О.Ю. Єрмаков, В.А. Рульєв, Г.М. Сатіна, Т.А. Маркіна, Л.А. Костюк, Л. М. Шевчук, І.А. Сало, О.П. Попова та ін.

Метою досліджень стало з'ясування економічних інструментів забезпечення збалансованого розвитку ягідництва.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Варто зазначити, що площа ягідних культур за останні 3 роки зросла на 0,5%. Динаміка ринку свіжих ягід в Україні має двоїстий характер: з одного боку, зараз спостерігається зростання споживання й активний розвиток ринку, з іншого — економічна криза, зниження реальних доходів населення, девальвація гривні, криза кредитування і сезонний характер бізнесу негативно відбиваються на потенціалі інвестицій та розвитку виробництва. Тому збільшення виробництва ягід можливе лише через підвищення продуктивності кожного гектара землі.

Незважаючи на значний обсяг певних теоретичних досліджень, низка проблем щодо економічних інструментів забезпечення зба-

лансованого розвитку ягідництва залишаються мало опрацьованими. Недостатньо проаналізовані механізми державного регулювання економіки та систематизація еколого-економічних інструментів збалансованого розвитку в галузі ягідництва.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Інформаційну основу дослідження становлять праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених із проблем організаційно-економічного регулювання та удосконалення еколого-економічного механізму забезпечення збалансованого розвитку ягідництва, а також відповідні закони України. Розвиток ягідництва в Україні має здійснюватися за підтримки Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства інфраструктури України, Міністерства фінансів України, галузевих асоціацій та наукових інституцій. Для виконання поставленого завдання використовували такі методи дослідження: монографічний (о раціонування наукових публікацій, нормативних документів тощо), абстрактно-логічний (теоретичне узагальнення та формування висновків).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Державне регулювання розвитку галузі ягідництва скеровується на досягненні пози-

тивних тенденцій із якості та рівня розвитку галузі загалом, що забезпечуватиметься збалансованим тривалим ефектом за їх господарського, економічного й екологічного ресурсу. Держава має спрямовувати та координувати діяльність місцевих органів державної виконавчої влади в галузі, у т. ч. фінансово-економічної стабільності, фінансово-бюджетної дисципліни, валютного і митного контролю, реалізації науково-технічної політики та інших (рис. 1).

Для врахування природно-кліматичних, економічних, соціально-демографічних та інших умов, що впливають на формування галузі ягідництва, визначають основні перспективні напрями розвитку агрогосподарських комплексів.

Напрями економічних підходів щодо забезпечення збалансованого розвитку ягідництва в Україні:

- збільшення експорту ягідної продукції (свіжих та перероблених ягід) з України;
- приведення сертифікації ягідної продукції в Україні у відповідність до стандартів ЄС (євронорм);
- забезпечення реєстрації пестицидів для ягід, насіння і сортів рослин для використання в Україні;
- цільовий підхід уряду до підтримки розвитку галузі (забезпечення фінансової підтримки з боку держави, надання доступу до ринкової інформації, сприяння створенню нових безпечних технологій, поліпшення інфраструктури тощо);

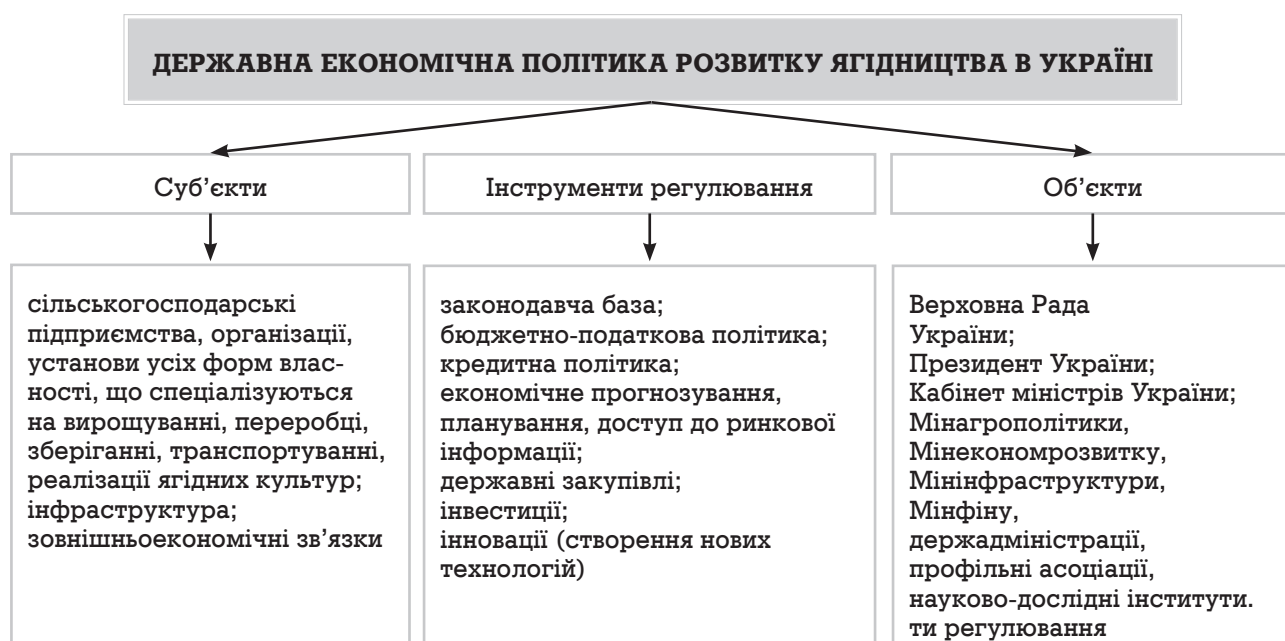

Рис. 1. Механізм державного регулювання економіки України в галузі ягідництва

Джерело: складено автором на основі [4–12].

• посилення інструментарію профільних інституцій (відкриття інноваційного, технологічного і науково-дослідного напрямів), надання допомоги у вигляді грантів (від проектної заявки, грантового контракту, реалізації проекту до звітності, дотримання принципів доброго партнерства тощо) для сприяння популяризації органічної ягідної продукції, участі розроблення освітніх програм.

Екологічна політика європейських країн передбачає забезпечення збалансованого розвитку будь-якої галузі, у т. ч. ягідництва, та автоматично застосовуються економічні механізми екологічного регулювання при тождному застосуванні механізму адміністративно впливу [3]. Основними адміністративними

інструментами такої екологічної політики є нормативні акти та документи — конвенції, директиви та регламенти [4–12]. Тому широкого застосування серед країн ЄС набули такі регулюючі інструменти: екологічне страхування, екологічний менеджмент, екологічний маркетинг, «екологічні» сертифікати, екологічні збори та штрафи, торгові дозволи на забруднення, субсидії на екологію, екологічні податки, екологічний аудит тощо [13–20]. Систематизація еколого-економічних інструментів збалансованого розвитку ягідництва представлена в таблиці 1.

На нашу думку, еколого-економічних інструменти збалансованого розвитку ягідництва повинні бути комплексними і повсякчасними.

Таблиця 1

Систематизація еколого-економічних інструментів збалансованого розвитку ягідництва

Інструменти	Сутність
Екологічне страхування	Створення за рахунок економічних суб'єктів резервних (страхових) фондів, які призначені для компенсації збитків, заподіяних навколишнім природним середовищем у надзвичайних ситуаціях.
Екологічний менеджмент	Система управління діяльністю сільськогосподарських підприємств при мінімізації негативних впливів бізнес-діяльності на навколишнє природне середовище, досягнення високого рівня екологічної безпеки всіх процесів виробництва (обробіток ґрунту — посадка — система догляду за ягідниками — збір врожаю — транспортування — зберігання — переробка продукції) та споживання ягід чи виробів в них.
Екологічний маркетинг	Орієнтація вирощування ягід та їх збут на задоволення потреб споживачів, створення та стимулювання попиту на органічну ягідну продукцію, що є економічно-ефективними та екологічно безпечними у виробництві та споживанні.
«Екологічні» сертифікати	Документи, які підтверджують екологічну безпеку ягідної продукції для споживачів та навколишнього природного середовища.
Екологічні збори та штрафи	Засіб матеріального впливу на юридичних та фізичних осіб, що порушили закони, договори, які діють в екологічній сфері (від забору води до застосування засобів хімічного захисту).
Торгові дозволи на забруднення	Право забруднювати навколишнє природне середовище в процесі виробничо-господарської діяльності.
Субсидії на екологію	Цільова одностороння допомога в грошовій або натуральній формі, яка передається за рахунок засобів державного бюджету або спеціальних державних чи недержавних фондів економічним суб'єктам для здійснення природоохоронних програм, які мають загальнодержавне чи загально регіональне значення.
Екологічні податки	Загальнодержавний обов'язковий платіж, що спрямовується на фінансування екологічних проблем.
Екологічний аудит	Здійснення ревізії окремих сільськогосподарських підприємств щодо дотримання природоохоронного законодавства та нормативних вимог.

Закінчення таблиці 1

Інструменти	Сутність
Екологічні фонди	Екологічні інструменти, які передбачають накопичення засобів (за рахунок екологічних податків, державного та місцевого бюджетів і т. ін.) на спеціальному рахунку місцевого бюджету з метою їх використання для здійснення проєктів, які спрямовані на покращення використання навколишнього природного середовища та природних ресурсів.

Джерело: сформовано автором на основі [22; 23].

Передумовами цього підходу є постійний моніторинг та аналіз розвитку ягідної галузі.

ВИСНОВКИ

На підставі вищевикладеного необхідно зауважити, що механізм державного регулювання у сфері ягідництва потребує удосконалення з урахуванням сучасних умов господарювання та потреб ринку. Потрібно проводити моніторинг, щоб мати можливість у будь-який час здійснити аналіз розвитку ягідної галузі загалом по країні. Наявні економічні інстру-

менти забезпечення збалансованого розвитку ягідництва є такими складовими, які здатні в сучасних умовах забезпечувати збалансоване ставлення до розвитку галузі ягідництва та зберегти довкілля, посилити економіку України.

Крім того, в обов'язковому порядку економічні й екологічні інструменти збалансованого розвитку ягідництва повинні бути спрямовані на стимулювання та підтримку діяльності всіх суб'єктів господарювання галузі з метою створення сприятливих умов для їх успішної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Садівництво: універсальний словник-енциклопедія. 4-те вид. К.: Тека, 2006. 1432 с.
2. Українська сільськогосподарська енциклопедія. За ред. В.Ф. Пересипкіна (Головна редакція Української Радянської Енциклопедії). К.: Київська книжкова фабрика, 1972. Том 3. 538 с.
3. Зеленое спасение. Экологическое общество. URL: <http://esgrs.org> (дата звернення: 11.08.2021).
4. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 49. Ст. 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (дата звернення: 11.08.2021).
5. Про затвердження галузевої Програми розвитку садівництва України на період до 2025 року: Наказ Мінагрополітики України від 21.07.2008 р. № 444/74. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN40145> (дата звернення: 11.08.2021).
6. Про насіння і садивний матеріал: Закон України від 2 червня 2003 р. № 797. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 13. Ст. 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15> (дата звернення: 11.08.2021).
7. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України (№ 3116-ХІІ від 21.04.1993 р.). Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1993. № 21. Ст. 218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12> (дата звернення: 11.08.2021).
8. Про насіння і садивний матеріал: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 13. Ст. 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15> (дата звернення: 11.08.2021).
9. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 2740-VIII від 06.06.2019. ВВР. 2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19> (дата звернення: 11.08.2021).
10. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 49. Ст. 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (дата звернення: 11.08.2021).
11. Митний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2012. № 44–45. № 46–47. № 48. Ст. 552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 11.10.2021).
12. Про затвердження галузевої Програми розвитку садівництва України на період до 2025 року: Наказ Мінагрополітики України № 444/74 від 21.07.2008. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN40145> (дата звернення: 11.10.2021).
13. Growing Organic in Latvia — Digital Forum: Food without farmers. URL: <https://www.organicwithoutboundaries.bio/2020/04/15/> (дата звернення: 11.10.2021)
14. Алекс Подолінський. Біодинаміка землеробство майбутнього. Київ: Видавництво: ЛА «Софія-А», 2006. 48 с.
15. Довідник стандартів ЄС щодо регулювання органічного виробництва та маркування органічних продуктів. Книга 1. Львів: Видавництво: ЛА «ПІРАМІДА», 2008. 204 с.

16. Довідник стандартів ЄС щодо регулювання органічного виробництва та маркування органічних продуктів. Книга 2. Львів: Видавництво: ЛА «ПІРАМІДА», 2010. 176 с.
17. Довідник стандартів ЄС щодо регулювання органічного виробництва та маркування органічних продуктів. Книга 3. Львів: Видавництво: ЛА «ПІРАМІДА», 2013. 272 с.
18. Довідник стандартів ЄС щодо регулювання органічного виробництва та маркування органічних продуктів. Книга 4. Львів: Видавництво: ЛА «ПІРАМІДА», 2015. 136 с.
19. Довідник стандартів ЄС щодо регулювання органічного виробництва та маркування органічних продуктів. Книга 5. Львів: Видавництво: ВК «АРС», 2016. 208 с.
20. Довідник стандартів ЄС щодо регулювання органічного виробництва та маркування органічних продуктів. Книга 6. Львів: Видавництво: ВК «АРС», 2018. 204 с.
21. Довідник стандартів ЄС щодо регулювання органічного виробництва та маркування органічних продуктів. Книга 7. Львів: Видавництво: ФОП Василик А.І., 2020. 164 с.
22. NERAX. Eсо-семејство екологических фондовых индексов. URL: <http://nera.biodat.ru/ecoind/> (дата звернення: 11.10.2021).
23. Организационно-экономический механизм экологизации производства: опорный конспект лекций. Составители: Е.В.Мишенин, Н.В.Мишенина, Е.Ю.Чигрин. Сумы: Сумский государственный университет, 2014. 171 с.

ECONOMIC TOOLS OF PROVIDING A BALANCED DEVELOPMENT OF BERRY GROWING

Koval A.

Postgraduate student

Institute of Agroecology and Environmental management of NAAS
(Kyiv, Ukraine)

e-mail: koval.andriy.2.0@gmail.com;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2539-4945>

In the article the modern state of berry growing in Ukraine is analyzed. The mechanism of the government regulation of Ukrainian economy in berry growing field is presented. The economic approaches to providing balanced development of berry growing in Ukraine are described. The climate, nature, economic, social-demographic and other conditions which influence berry growing area are taken into consideration in terms of perspective development. The systematization of eco-economic tools of balanced development of berry growing is presented, in particular: ecological insurance, ecological management, ecological marketing, 'ecological' certificates, ecological charges and fines, trade permission on pollution, subsidies on ecology, ecological taxes and ecological audit. It was discovered that economic tools of providing a balanced development of berry growing are the components which enable to provide a balance attitude to the development of the field, save the environment and enhance the Ukrainian economy. It was stated that the mechanism of the government regulation in this field needs to be improved taken into account modern ways of management and the market demand. The economic and ecological tools of a balanced development were highlighted as they should be aimed at stimulating and support of all subjects in this field in order to create favorable conditions for successful activity.

Keywords: *berry crops, economic policy, the government regulation mechanism, ecological and economic tools.*

REFERENCES

1. *Sadivnytstvo: universalnyi slovnyk-entsyklopediia [Gardening: a universal dictionary-encyclopedia].* (2006). (4 ed.). Kyiv: Teka. [in Ukrainian].
2. Peresypkin, V. F. (Ed.). (1972). *Ukrainska silskohospodarska entsyklopediia. (Holovna redaktsiia Ukrainської Radianskoi Entsyklopedii) [Ukrainian Agricultural Encyclopedia. (Main edition of the Ukrainian Soviet Encyclopedia)].* (Vol. 3). Kyiv: Kyivska knyzhkova fabryka [in Ukrainian].
3. Zelenoe spasenie. Ekologicheskoe obshchestvo [Green Salvation. Ecological Society.]. URL: <http://esgrs.org> [in Russian].
4. Pro derzhavnu pidtryмку silskoho hospodarstva Ukrainy: Zakon Ukrainy [About the state support of agriculture of Ukraine: Law of Ukraine]. (2004). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 49, art. 527 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> [in Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennia haluzevoi Prohramy rozvytku sadivnytstva Ukrainy na period do 2025 roku: Nakaz Minahropolityky Ukrainy vid 21.07.2008 r. № 444/74 [On approval of the sectoral Program for the development of horticulture of Ukraine for the period up to 2025: Order of the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine dated 21.07.2008 № 444/74]. (2008). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN40145> [in Ukrainian].
6. Pro nasinnia i sadyvnyi material: Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2003 r. № 797 [On seeds and planting

- material: Law of Ukraine of June 2, 2003 № 797]. (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 13, art. 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15> [in Ukrainian].
7. Pro okhoronu prav na sorty roslyn: Zakon Ukrainy (№ 3116-XII vid 21.04.1993 r.) [On protection of plant variety rights: Law of Ukraine (№ 3116-XII of April 21, 1993)]. (1993). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 21, art. 218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12> [in Ukrainian].
 8. Pro nasinnia i sadyvnyi material: Zakon Ukrainy [On seeds and planting material: Law of Ukraine]. (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 13, art. 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15> [in Ukrainian].
 9. Pro osnovni pryntsypy ta vymohy do orhanichnoho vyrobnytstva, obihu ta markuvannia orhanichnoi produktsii: Zakon Ukrainy (Iz zminamy, vnesenymy zghidno iz Zakonom № 2740-VIII vid 06.06.2019 [On the basic principles and requirements for organic production, circulation and labeling of organic products: Law of Ukraine (As amended in accordance with Law № 2740-VIII of 06.06.2019)]. (2019). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19> [in Ukrainian].
 10. Pro derzhavnu pidtrymku silskoho hospodarstva Ukrainy: Zakon Ukrainy [On state support of agriculture of Ukraine: Law of Ukraine]. (2004). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 49, art. 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> [in Ukrainian].
 11. Mytnyi kodeks Ukrainy [Customs Code of Ukraine]. (2012). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 44–45, 46–47, 48, art. 552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> [in Ukrainian].
 12. Pro zatverdzhennia haluzevoi Prohramy rozvytku sadivnytstva Ukrainy na period do 2025 roku: Nakaz Minahropolityky Ukrainy № 444/74 vid 21.07.2008 [On approval of the sectoral Program for the development of horticulture of Ukraine for the period up to 2025: Order of the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine № 444/74 of 21.07.2008]. (2008). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN40145> [in Ukrainian].
 13. Growing Organic in Latvia — Digital Forum: Food without farmers. URL: <https://www.organicwithoutboundaries.bio/2020/04/15/> [in English].
 14. Aleks Podolinskyi. *Biodynamika zemlerobstvo maibutnoho [Biodynamics of agriculture of the future]*. (2006). Kyiv: Vydavnytstvo: LA «Sofia-A». [in Ukrainian].
 15. *Dovidnyk standartiv YeS shchodo rehuliuвання orhanichnoho vyrobnytstva ta markuvannia orhanichnykh produktiv [Handbook of EU standards for the regulation of organic production and labeling of organic products]*. (2008). Book 1. Lviv: Vydavnytstvo: LA «PIRAMIDA» [in Ukrainian].
 16. *Dovidnyk standartiv YeS shchodo rehuliuвання orhanichnoho vyrobnytstva ta markuvannia orhanichnykh produktiv [Handbook of EU standards for the regulation of organic production and labeling of organic products]*. (2010). Book 2. Lviv: Vydavnytstvo: LA «PIRAMIDA», 2010 [in Ukrainian].
 17. *Dovidnyk standartiv YeS shchodo rehuliuвання orhanichnoho vyrobnytstva ta markuvannia orhanichnykh produktiv [Handbook of EU standards for the regulation of organic production and labeling of organic products]*. (2013). Book 3. Lviv: Vydavnytstvo: LA «PIRAMIDA» [in Ukrainian].
 18. *Dovidnyk standartiv YeS shchodo rehuliuвання orhanichnoho vyrobnytstva ta markuvannia orhanichnykh produktiv [Handbook of EU standards for the regulation of organic production and labeling of organic products]*. (2015). Book 4. Lviv: Vydavnytstvo: LA «PIRAMIDA» [in Ukrainian].
 19. *Dovidnyk standartiv YeS shchodo rehuliuвання orhanichnoho vyrobnytstva ta markuvannia orhanichnykh produktiv [Handbook of EU standards for the regulation of organic production and labeling of organic products]*. (2016). Book 5. Lviv: Vydavnytstvo: VK «ARS» [in Ukrainian].
 20. *Dovidnyk standartiv YeS shchodo rehuliuвання orhanichnoho vyrobnytstva ta markuvannia orhanichnykh produktiv [Handbook of EU standards for the regulation of organic production and labeling of organic products]*. (2018) Book 6. Lviv: Vydavnytstvo: VK «ARS» [in Ukrainian].
 21. *Dovidnyk standartiv YeS shchodo rehuliuвання orhanichnoho vyrobnytstva ta markuvannia orhanichnykh produktiv [Directory of EU standards for the regulation of organic production and labeling of organic products]*. (2020). Book 7. Lviv: Vydavnytstvo: FOP Vasylyk A.I. [in Ukrainian].
 22. NERAX. Eco-semeystvo ekologicheskikh fondovykh indeksov [NERAX. Eco-family of environmental stock indices]. URL: <http://nera.biodat.ru/ecoind/> [in Russian].
 23. Mishenin, Ye.V., Mishenina, N.V., Chigrin, Ye.Yu. (2014). *Organizatsionno-ekonomicheskiiy mekhanizm ekologizatsii proizvodstva: opornyiy konspekt lektsiy [Organizational and economic mechanism of greening production: basic lecture notes]*. Sumy: Sumskiy gosudarstvennyy universitet [in Russian].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Коваль Андрій Олексійович, аспірант, Інститут агроєкології і природокористування НААН (вул. Метрологічна, 12, м. Київ, Україна, 03143; e-mail: koval.andriy.2.0@gmail.com; тел.: +380980698389; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2539-4945>)